

Roomboterfabriek “Gasteren” te Gasteren

18 maart 1895 - 21 januari 1915



Schilderij van het handkrachtboterfabriekje te Nijveen in 1898

▪ Boter maken thuis



Boterkarnen op de boerderij

Vóór het ontstaan van de boterfabrieken werd er thuis boter gekarnd, deze boter werd gebruikt als ruilmiddel met bijvoorbeeld kruideniers en natuurlijk voor eigen gebruik. De kwaliteit en houdbaarheid van deze boter was niet zo goed, de melk lieten ze staan opdat deze zuur werd en daarna werd er pas boter van gekarnd. Als het vroer deden ze dit op stal bij de koeien, je begrijpt het al, als deze boter op tafel kwam zat er toch een “geurtje” aan.

▪ Het begin van de zuivelindustrie in Drenthe

De eerste pionier in de Drentse zuivelbereiding heette **Johannes Jacobus van Weydom Claterbos**. Hij woonde te Kampen en was zuivelconsulent van de Gelders-Overijsselse Maatschappij van Landbouw. In 1890 en volgende jaren werd hij door genoemde maatschappij om zo te zeggen uitgeleend aan het Drents Landbouw Genootschap om wat men toen noemde „landbouwlezingen” over de zuivelbereiding te houden. Vooral in de jaren 1894 en 1895.

over zuivelbereiding:

Vrijdag 6 Januari 1893 te Hooghalen bij KUIPER.
Zaterdag 7 Jan. 1893 te Norg bij DE VRIES.
Maandag 9 Jan. 1893 te Grollo bij WEERSING.
Woensdag 11 Jan. 1893 te Koekange in het
Stationskoffiehuis.
Vrijdag 13 Jan. 1893 te Echten bij SEUBRING.
Zaterdag 14 Jan. 1893 te Gees bij OLDEN-
HUIZING.
Maandag 16 Jan. 1893 te Rolde bij OTTENS.
Woensdag 25 Jan. 1893 te Wijster in de School.
Vrijdag 27 Jan. 1893 te Pesse bij OLDENIJENS.
Zaterdag 28 Jan. 1893 te Gasteren bij MEIJE-
RING,

Telkens des avonds om zes uur.

Alle belangstellenden worden *dringend* uit-
genoodigd deze **lezingen** bij te wonen, **in-**
zonderheid de vrouwen en meisjes bij
die van den Heer CLATERBOS over de **boter-**
bereiding.

De toegang is geheel vrij.

Hij gaf veel spreekbeurten en cursussen. Maar uiteindelijk kwam hij in zijn lezingen steeds tot de slotsom dat men de melk beter niet op de boerderij kon verwerken, maar in kleine, met handkracht gedreven, boterfabriekjes, zoals er reeds vele waren in Brabant en Limburg. Het gevolg van zijn aansporingen in deze zin is geweest dat in tal van dorpen en gehuchten in Drenthe in korte tijd kleine handkracht-boterfabriekjes „volgens Limburgsch systeem" werden opgericht.

Ook vanuit Gasteren werd deze voorlichtingsbijeenkomsten gevolgd.

Dat leidde tot de oprichting van de **coöperatieve roomboterfabriek "Gasteren" op 18 maart 1895.**



Nederlandsche Staats-courant 1895; No. 325:

Coöperatieve roomboterfabriek „Gasteren", te Gasteren, gemeente Anloo.

N^o. 325.

Coöperatieve roomboterfabriek „Gasteren", te Gasteren, gemeente Anloo.

Op heden, den achttienden Maart achttienhonderd vijf en negentig, verschenen voor mij meester Robertus Driessen ter Meulen, notaris ter standplaats Zuidlaren, arrondissement Assen, provincie Drenthe, in tegenwoordigheid van de na te noemen aan mij notaris bekende en medegeteekende getuigen,

de heeren: Roelof Ottes Meijering, Abel Abels, Jan Meursing, Albert Jipping en Jan Thies, allen landbouwers, wonende te Gasteren, gemeente Anloo,

a voor zich, en *b* als gemachtigden van:

Lucas Tijs, landbouwer, wonende te Gasteren, gemeente Anloo;

Freerk Thies, landbouwer aldaar;

Geert Bakker, landbouwer aldaar;

Geert Veenstra, landbouwer aldaar;

Willem de Weem, landbouwer aldaar;

Thie Meursing, landbouwer aldaar;

Jan Pieters, landbouwer aldaar;

Hendrik Leupen, landbouwer aldaar;

Jan Bruins, landbouwer aldaar;

Albert Schuurman, landbouwer aldaar;

Klaas Kamping, landbouwer aldaar;

[Op heden, **den achttienden Maart achttienhonderd vijf en negentig**, verschenen voor mij meester Robertus Driessen ter Meulen, notaris ter standplaats Zuidlaren, arrondissement Assen, provincie Drenthe, in tegenwoordigheid van de na te noemen aan mij notaris bekende en medegeteekende getuigen, de heeren: Roelof Ottes Meijering, Abel Abels, Jan Meursing, Albert Jipping en Jan Thies, allen landbouwers, wonende te Gasteren, gemeente Anloo, *a* voor zich, en *b* als gemachtigden van: Lucas Tijs, en nog 27 anderen als gemachtigden.]

Artikel twee. Voor de oprichting der vereeniging, het stichten der fabriek cum annexis, het aankopen der grond waarop de fabriek zal worden gebouwd, het bekostigen der werktuigen, gereedschappen en verderen inventaris, alsmede fonds benoodigd voor bedrijfskapitaal zal voor maatschappelijk kapitaal gesteld worden eene som van twee duizend vijfhonderd gulden en zullen uitgegeven worden aandeelen groot twintig gulden. Er is deelgenomen door de comparanten en door de lastgevers:

Roelof Ottes Meijering voornoemd voor zes aandeelen of honderd twintig aandeelen;

Abel Abels voornoemd voor drie aandeelen of zestig gulden;

Jan Meursing voornoemd voor acht aandeelen of honderdzestig gulden;

Albert Jipping voornoemd voor zes aandeelen of honderd twintig gulden;

Jan Thies voornoemd voor zes aandeelen of honderd twintig gulden;

Lucas Tijs voornoemd voor vijf aandeelen of honderd gulden;

Freerk Thies voornoemd voor zes aandeelen of honderd twintig gulden;

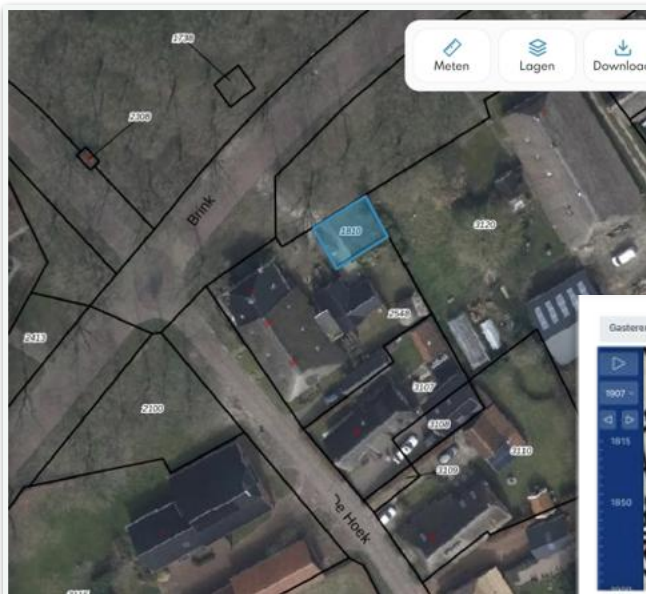
Geert Bakker voornoemd voor een aandeel of twintig gulden;

Geert Veenstra voornoemd voor een aandeel of twintig gulden;

Willem de Weem voornoemd voor twee aandeelen of veertig gulden;

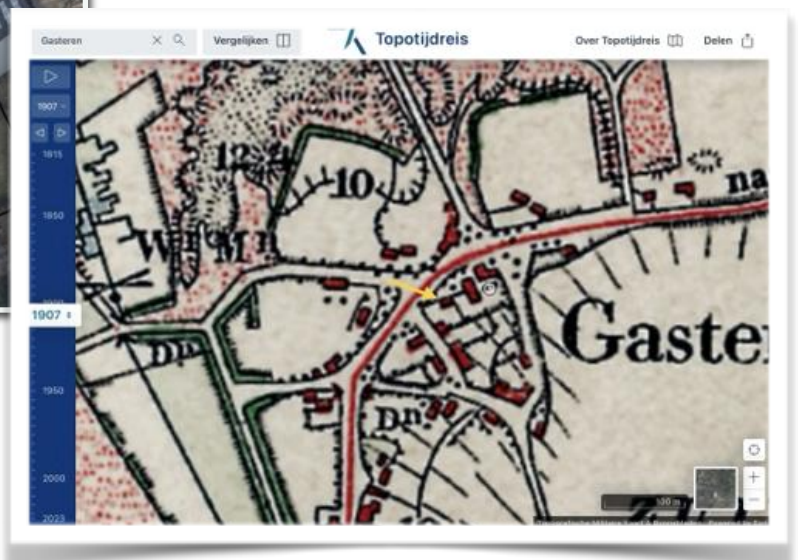
Thie Meursing voornoemd voor acht aandeelen of honderd zestig

De boterfabriek stond aan de Brink tussen nummer 3 en nummer 5, mooi midden in het dorp, zodat niemand ver hoefde te reizen. De wegen waren toen nog onverhard en niet altijd even goed begaanbaar.



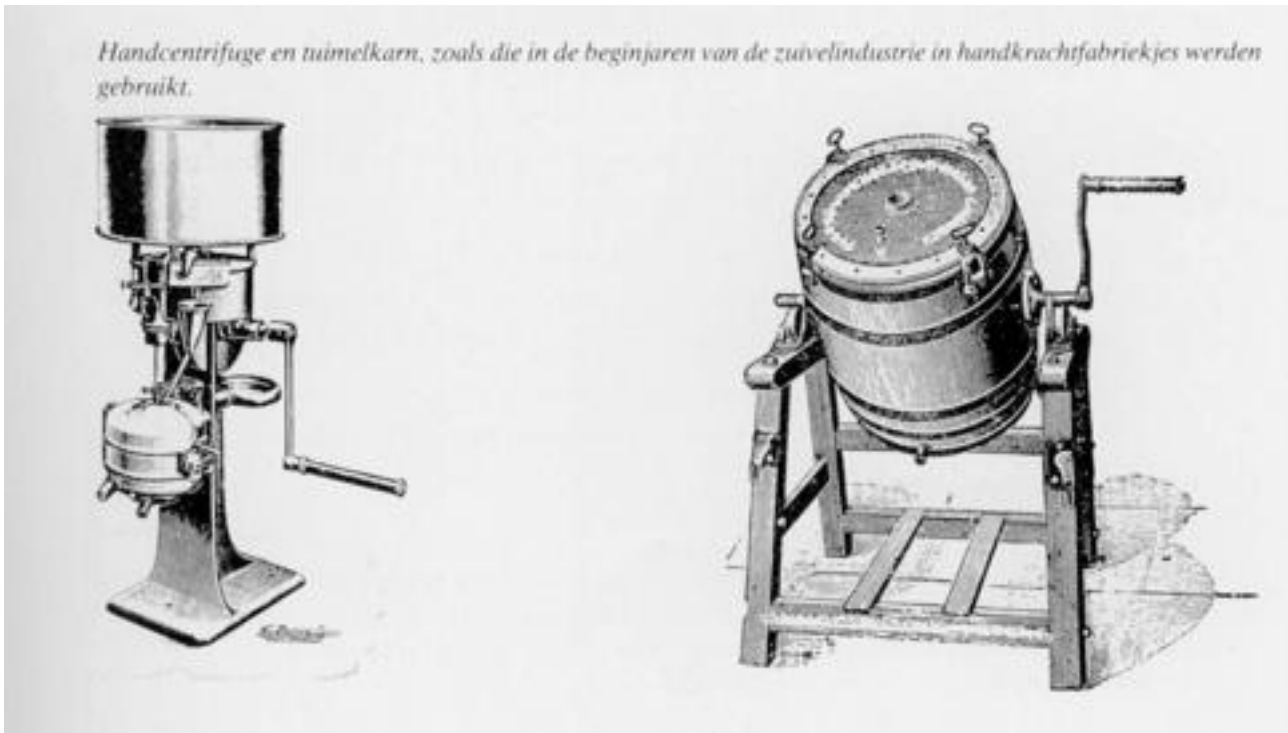
Boterfabriek: het blauwe vakje met kadaster nummer: Anloo-O-1810:

Op de kaart uit Topotijdreis 1907:



▪ Boterbereiding

In het fabriekje werd de melk eerst op steenkoolvuur verwarmd en vervolgens in de centrifuge gedraaid om het vet eruit te slingeren. Het afgeslingerde vet werd daarna met de hand in de karn gedraaid om het vocht eruit te persen (zwaar werk).



In het fabriekje werd uitsluitend boter gemaakt bedoeld voor de verkoop. De boter werd in zandheuvelds aan de Oudemolenseweg begraven, met ijs uit het veen kon de boter tot het midden van de zomer goed worden gehouden.

Door de verkoop werden Gastenaren dan ook wel "Botterkrammers" genoemd, een verbastering van 'botterkremer' ofwel boterverter. Vandaar ook de boterton op de vlag van Gasteren.



Helaas zijn er geen foto's van de boterfabriek in Gasteren bewaard gebleven, maar om een idee te krijgen van hoe deze er ongeveer uit gezien kan hebben hieronder foto's van de boterfabrieken in Deurze, Balloo en Donderen.

Boterfabriek Deurze, 1900



Boterfabriek Balloo, de Drie Eenheid, 1905



Donderen, 1905

- **De voorbereidingen in Gasteren**

Het fabriekje werd gebouwd door een ons onbekende aannemer en begin 1895 opgeleverd. De inventaris van de boterfabriek in Gasteren werd net als die van Donderen gekocht bij **Boeke en Huidekoper** te Groningen.



• — Wij vernemen dat de besturen der beide te Donderen en te Gasteren op te richten coöperatieve boterfabrieken, de levering van Laval's handseparators en van den verderen inventaris hebben opgedragen aan de heeren Boeke en Huidekoper te Groningen.



Provinciale Drentsche en Asser courant 13-05-1895

Gasteren, 8 Mei. De alhier opgerichte **boterfabriek** is dezer dagen, na eene eenigszins feestelijke opening, met haar werk begonnen. De werktuigen en geraedschappen, geleverd door de firma Boeke & Huydecoper te Groningen, voldoen in alle opzichten aan de eischen en ook het gebouw doet den aannemer alle eer aan. Aan belangstelling ontbreekt het ook geenszins en eene voortgaande vermeerdering van het aantal liters, dagelijks geleverd, geeft gegronde hoop om na verloop van eenige weken 900 à 1000 liter per dag te verwachten. Het melkonderzoek, dat geregeld plaats heeft met het Gerbers-toestel, toont dat de melk van goede qualiteit is en van sommigen zelfs uitstekend. Oadanks de lage boterprijzen is het vooruitzicht zeer bevredigend te neemen. Als directeur fungeert de heer W. Thies, als zijn medehelper H. Stoffers.

Nadat de bouw was opgeleverd en de inventaris was geïnstalleerd kon de boterfabriek in **mei 1895** feestelijk worden geopend en met de werkzaamheden beginnen.

▪ **Boterfabrieken in Drents perspectief**

Ook elders schoten boterfabrieken als paddenstoelen uit de grond.

In 1903 waren in Drenthe het grootste aantal zuivelfabriekjes in werking, namelijk 102 stuks: **59 handkrachtfabriekjes en 43 stoomzuivelfabrieken.**

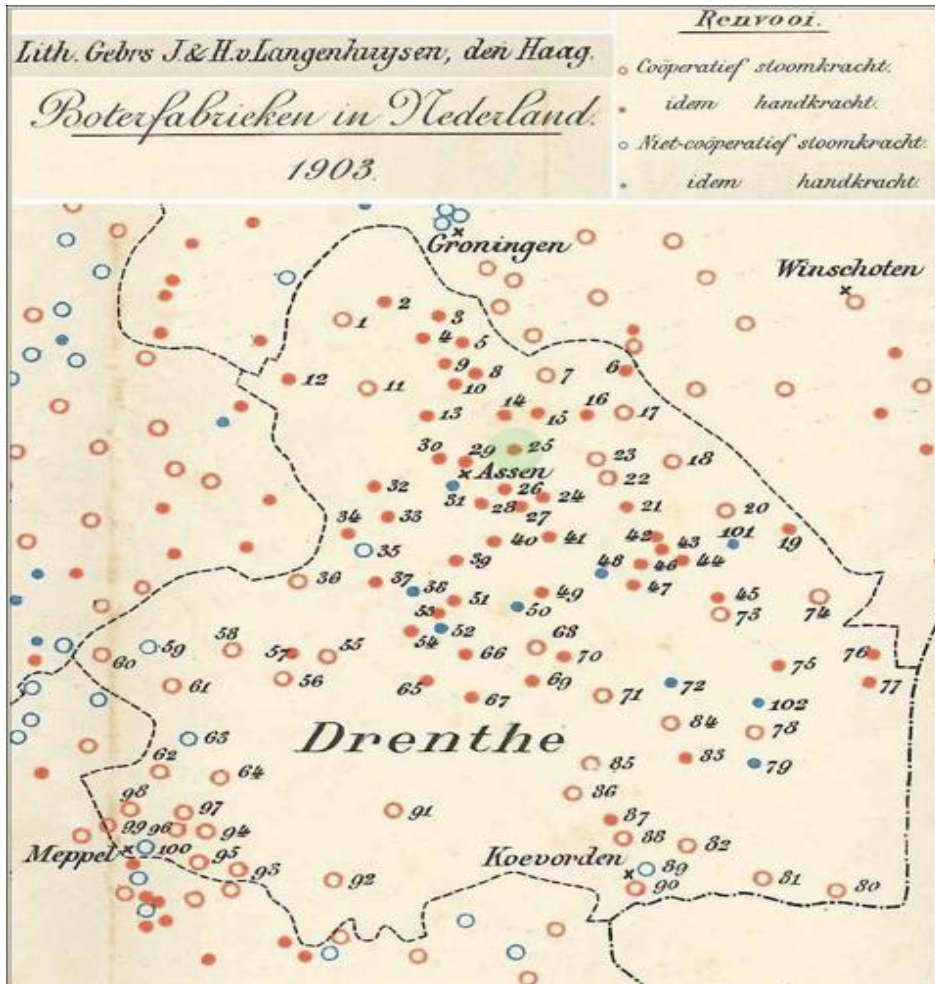
Een overzicht uit 1906 geeft een indruk van zuivelproductie in die tijd in een aantal Drents dorpen.

Gehucht of Afdeeling.	Aantal			K.G. Melk.	K.G. Boter.	Centrifuges.
	Leden	Wiel leden lever.	Koeien.			
Anderen.	24	4				A.
Anloo.	30	5	110	254,800	8500	A.
Balloo.	45			371,749 L.	12801,6	2 A.
Borger.	110	1	± 280	424,444	13702,4	2 A.
Bronneger.	16	20		180,767	5782,95	1 A.
Buinen.	34	57	± 175	334,972	11041,8	1 A.
Coevorden.		205	400			1 A.
Drouwen.	45	44	± 100	232,857	7552,6	1 A.
Duurze.	12	22	± 115	277,923	9540	1 A.
Eext.						
Erm.	26	46	± 157	354,011	10959	2 A.
Exloo.	40	26				1 K.
Frederiksoord.						
Gasteren.	32	5	± 120	279,726	9544,9	1 A.
G. N. Mond.	188	80	± 600	1,279,994	47036,5	2 A.
Gieten.	182			1116,736 L	37906	2 A.
Gieterveen.	72	10	± 300	567,538	19978	1 A.
Gees.						

Voor Gasteren:

- 32 leden;
- 120 koeien;
- 279 kg melk;
- 9545 kg boter.

Hieruit kunnen we concluderen dat het kleine boerderijen (keuterboeren) waren met gemiddeld nog geen 4 koeien per bedrijf.



▪ De directeuren in Gasteren

De werkzaamheden van een directeur, in 1899 beschreven door de heer J. Elema, Rijkslandbouwleraar voor Drenthe:

“Hij moet tegelijk als directeur en als gewoon werkmán optreden, op hem rust het onderzoek en de uitbetaling van de melk; in vele gevallen is hij belast met de boekhouding en den verkoop der boter; in één woord hangt van hem, vooral wanneer het bestuur bijna niet anders werkzaam optreedt dan bij het uitbetalen der ontvangen gelden, de geheele gang van zaken af. En welk een salaris durft men voor zoo'n verantwoordelijkheid toekennen!? Zeker, ook wij zijn van de noodzakelijkheid overtuigd, dat vooral in den tegenwoordigen tijd dezelfde eischen, vertrouwen en bekwaamheid, worden aan den directeur gesteld ten opzichte van de boekhouding. Hoewel de boekhouding aan eene coöperatieve handkrachtfabriek slechts zeer eenvoudig behoeft te zijn, bezitten vele van de directeuren niet de vereischte administratieve kennis, iets wat ook moeilijk anders verwacht kan worden. Hij beschouwt dikwijls het boekhouden geheel als bijzaak en het z.g. melkboek is in zulke gevallen zoo ongeveer het eenige wat bijgehouden wordt.”

—
Ons wordt medegedeeld, dat tot directeur aan de op te richten roomboterfabriek te Gasteren benoemd is de heer W. Thies aldaar.
—

De eerste directeur die in 1895 in Gasteren aantrad was de heer **W. Thies**.

Wordt gevraagd een
DIRECTEUR
aan de Boterfabriek te Gasteren.
Salaris naar bekwaamheid.
Aan te geven vóór of op den
5 Mei e.k. bij den Heer R. O. MEIJERING, Voorzitter.

Nieuwe Veendammer courant 12-05-1897

Gasteren, 8 Mei.
Uit het opgemaakte grostal van sollicitanten naar de betrekking van directeur aan de boterfabriek alhier is gekozen de heer F. **Snoeiing** te Orvelte.

In mei 1897 volgde de heer H. Snoeiing hem op.

Dat hij het goed deed blijkt wel uit een krantenartikel van 19-08-1897 over zijn salarisverhoging.

Gasteren, 17 Aug. Het bestuur der coöperatieve boterfabriek alhier heeft het salaris van den directeur Snoeiing met f 50 per jaar verhoogd. Als men hierbij den betrekkelijk korten diensttijd van genoemden directeur in aanmerking neemt, dan blijkt daaruit, dat men over zijne leiding zeer tevreden is en dat men hier niet beloont met woorden, maar met de daad.

Dat hij er bovenop zat illustreert een krantenartikel van 07-03-1898.

Gasteren, 2 Maart. Heden gelukte het den heer F. Snoeiing, directeur der boterfabriek alhier, iemand te bekeuren wegens het leveren van gedeeltelijk afgeroomde melk, welk feit de bekeurde dan ook bekende. Tot eer van genoemden directeur moet gezegd worden, dat hij zonder aanzien des persoons handelt.

▪ Inspectie

In het voorjaar van 1897 werd met de inspectie van alle handkracht boterfabrieken begonnen door de heer J. Elema. Hieronder een paar bevindingen van hem uit een rapportage van april 1899.

“Het brengen van de melk door iederen leverancier, zooals zulks aan sommige fabrieken gebeurt, is een kruis voor een directeur die op netheid is gesteld. Ieder stapt met niet altijd onberispelijk schoone voetbekleding binnen en wijl de melkbrengers dikwijls op de ontrooming wachten om de ondermelk direct weer mede te nemen, wordt de fabriek de plaats van samenkomst om de gebeurtenissen van den dag te bespreken. Niet moeilijk is het te begrijpen, dat daaronder de gang van zaken moet lijden.

De onmogelijkheid aan de handkrachtfabrieken, om, indien dit noodig is, de room (en ondermelk) te pasteuriseeren, is een van de grootste schaduwzijden dezer inrichtingen. Daardoor toch is het onmogelijk om het geheele jaar door een goed en zooveel mogelijk gelijke qualiteit boter te produceeren.”

“Wel staat het gebouw meestal ongeveer in 't centrum van het dorp, maar voor eene goede afwatering bestaat geene gelegenheid. Dikwijls moet het dwars over den publieken weg loopen, waarna het in de eene of andere poel of plas blijft staan en des zomers een ondragelijken stank verspreidt. De bussen moeten goed met heet sodawater uitgeboend en met zuiver, koud water nagespoeld worden. (Het schoonmaken der bussen laat dikwijls te wenschen over). “Op de meeste stoomfabrieken worden ze aan de fabriek uitgestoomd”. Bij onvoldoende zuivering aan sommige handkrachtfabrieken wordt het ook hier door de fabriek gedaan, terwijl in zulke gevallen den leverancier eene boete wordt opgelegd (deze maatregel werkt uitstekend).”



Schilderij boterfabriek Nijeveen 1898

De door Elema gesignaleerde omstandigheden worden aardig geïllustreerd op bijgaand schilderij.

De hondenkar werd in die tijd nog vaak gebruikt. Ook in Gasteren, zoals blijkt op de mooie foto van Eppie Pieters uit omstreeks 1940.



Eppie Pieters was de dochter van Lammert Pieters en Albertje Wilms. Zij woonden op Westeinde 23, waar nu de familie Lammerts woont. Op deze foto zie je links het huis van de familie Askes en rechts van de fam. Doeven. De vrouw rechts is Mettie Pieters - Popken, de namen van de kinderen zijn onbekend.

▪ Hoe het de boterfabriek in Gasteren verging

Provinciale Drentsche en Asser courant 12-04-1898

Gasteren, 7 April. In de vergadering van aandeelhouders der coöperatieve boterfabriek alhier werd door het bestuur rekening en verantwoording gedaan over het dienstjaar 1897. Daaruit bleek, dat de fabriek zeer gunstig had gewerkt, dat de jaarlijksche aflossing op tijd kan plaats hebben en dat er kans bestaat in twee jaren 't opgenomen kapitaal af te lossen. Aan den directeur en den arbeider werd hulde gebracht voor hunne vlijt en aan beiden eene gratificatie verleend. Als leden van het bestuur werden herkozen de heeren R. O. Meijering en H. Sloots en als commissaris de heer W. Popken. Een der aandeelhouders wees op de vele werkzaamheden, die de heer J. Meursing zich voor de fabriek getroostte. Namens de vergadering bracht een der commissarissen den heer Meursing daarvoor dank, terwijl de aandeelhouders een cadeautje daaraan toevoegden. Eensgezindheid en tevredenheid over het gevoerde beheer kenmerkten deze vergadering.

De eerste jaren waren zeker succesvol.

In 1898, drie jaar na de opening, werd het personeel lof toegezwaard:

“Aan den directeur en den arbeider werd hulde gebracht voor hunnen vlijt en aan beiden een gratificatie verleend.”

Zelfs in april 1912, drie jaar voor de sluiting, was men nog optimistisch:

“Uit alles bleek dat de fabriek in het afgelopen jaar zeer voordelig had gewerkt.”

GASTEREN, 13 April.

In de gisteren gehouden algemeene vergadering van aandeelhouders der coöperatieve boterfabriek werd door 't bestuur verslag gegeven van het afgelopen bedrijfsjaar. Daaruit bleek, dat er verwerkt was 320,954 L. melk, waaruit 11261 K.G. boter geproduceerd was. Per 100 L. melk werd uitbetaald f 4.24. Voor aflossing en rente en nieuwe centrifuge werd ruim f 850 betaald. Uit naam van bestuur en aandeelhouders werd door den commissaris, den heer J. H. Veltmeijer, den directeur E. Buijter een woord van dank gebracht voor zijn accuraat beheer, met den wensch, dat het hem op zijn nieuwe standplaats, Eemster, gegeven mag worden met evenveel succes als hier te werken.

Als bestuursleden werden herkozen de heeren K. Veendijk en S. Thies en in plaats van den commissaris B. Kleef, die bedankte, de heer H. Leupen.

Uit alles bleek, dat de fabriek in het afgelopen jaar zeer voordelig had gewerkt.

Maar zoals bijna overal elders werden de zo succesvolle kleine, lokale boterfabriekjes overvleugeld door de grotere regionale zuivelfabrieken. De een na de ander moest sluiten. Zo ook in Gasteren.

Provinciale Drentsche en Asser courant 13-01-1915

 Wegens liquidatie der Coöp. Zuivelfabriek „GASTEREN“ te Gasteren, wordt een ieder beleeft verzocht, welke daaraan iets verschuldigd is of te vorderen heeft, hiervan

opgave of betaling

te doen vóór of op 17 Januari a.s. aan 't Kantoor van genoemde Fabriek.

Namens 't Bestuur:
H. GELLING.

VERKOOP INVENTARIS BOTERFABRIEK „Gasteren“ te Gasteren.

Op Donderdag 21 Januari 1915.

Des morgens om 11 uur, zullen bij de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek „Gasteren“ te Gasteren, ten verzoeke van het Bestuur publiek à contant worden verkocht: een in goeden staat zijnde

Voorwarmer met Toebehooren,

een Roompasteur, geheel compleet met Koeler, een Alfa Centrifuga (verwerkende 450 L. per uur, een Triomf Karn (karavermogen 75 L.), 1 Boterkneder (pl.m. 70 c.M. in diameter), 2 Melkbakken met koperen Kranen, 1 houten Koelbak, 1 groote houten Tobbe, 10 zoo goed als nieuwe Roomstaven (inhoud 30 L.), 2 Maatemmers (inh. 20 L.), 1 Gerbertoestel met toebehooren, 1 Bascule (draagkr. 100 K.G.), 1 koperen Pomp, eenige Emmers, pl.m. 4 L. van Hassels Boterkleursel, pl.m. 20 L. Centrifugeolie, 1 Tafel, Tafel met glas, 3 Stoelen, Lamp, Ladder, Toonbankbascule en 't geen verder zal worden gepresenteerd.

De Goederen zijn te bezichtigen 1 uur voor den verkoop.

LAMBERTS & ROETERDINK,
Deurwaarders,

▪ **Wat gebeurde er nadien**

met de boterfabrieken?



Sommige boterfabrieken werden net als in Gasteren afgebroken. Een aantal werd dit lot bespaard en kreeg een andere functie, zoals in Anderen (zie foto hiernaast) die later als smederij of bakkerij werd gebruikt en nu als woonhuis dient.

met de melk?



Na sluiting van de Gasterense boterfabriek ging de melk naar Assen totdat de coöperatieve stoomzuivelfabriek en korenmalderij "De Eensgezindheid" in Anloo eind 1915 de deuren opende. Samen met Annen gingen ze ook vanuit Gasteren daar naartoe. Vanaf die tijd werden de bussen gezamenlijk door een melkrijder met paard en wagen opgehaald.

Op de wagen: Andries Veenstra, kind rechts: Henk van Halen, kind links Roel Kuper. Margje Kuper-Bel haalt een pan soep'n (karnemelk) die door de melkrijder met de lege bussen meegenomen werd op de terugweg. Hier maakten de vrouwen soep'nbrij van (karnemelksepap).

met de grond?

De boterfabriek werd afgebroken en de grond staat heden ten dage nog steeds op naam van de coöperatieve boterfabriek Gasteren. Zie bijlage hierna met de huidige eigendomsregistratie van de Kamer van Koophandel.

*Gasteren, januari 2025
Janny van Rhee*



BETREFT
Anloo O 1810

UW REFERENTIE
XHIZX

GELEVERD OP
11-07-2024 - 09:49

PRODUCTIEORDERNUMMER
S11182202627

VOLLEDIG GESIGNALEERD T/M
10-07-2024 - 14:59

VOLLEDIG BIJGEWERKT T/M
10-07-2024 - 14:59

BLAD
1 van 1

Eigendomsinformatie ⓘ

ALGEMEEN

Kadastrale aanduiding [Anloo O 1810](#)

Kadastrale objectidentificatie: 053630181070000

Kadastrale grootte 90 m²

Grens en grootte Vastgesteld

Coördinaten 240592 - 561767

Omschrijving Erf - tuin

AANTEKENINGEN

Publiekrechtelijke beperking in Er zijn geen beperkingen bekend
de zin van de Wet kenbaarheid
publiekrechtelijke beperkingen
onroerende zaken

RECHTEN

1 Eigendom (recht van)

Afkomstig uit stuk [Hyp4 697/99 Assen](#)

Naam gerechtigde [Roomboterfabriek Gasteren](#)

In de naamgeving zijn diakritische tekens niet volledig opgenomen

Postadres GASTEREN

Statutaire zetel GASTEREN